

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Supt îngrijirea d-lor :

O. ANGHEL, ST. O. IOSIF, M. SADOVEANU, G. SANDU-ALDEA, ION SCURTU
PENTRU PARTEA LITERARĂ.

G. M. MURGOCI
PENTRU PARTEA ȘTIINȚIFICĂ.

Sumarul :

C. SANDU-ALDEA. — Cîteva Insemnări.
A. MIREA. — Reîntoarcerea (fragment din «Carmen Saeculare»).
I. ADAM. — Toma Ocnașul.
MIRCEA RĂDULESCU. — Castelul Boncourt (după Chamisso).
ADRIANA. GH. BUZOIANU. — Un cîntec.
Cronica. — Sc
Un răspuns

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4

BUCUREȘTI.

EXEMPLARUL :

În țară . . . 20 bani
În străinătate 25 ,

ABONAMENTUL ANUAL :

În țară . . . 10 lei
În străinătate . 12 ,

„MINERVA“
INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ
B-dul Academiei 3, — Edgar Quinet 4
BUCUREȘTI

A apărut:

CLIPE DE LINIȘTE

DE

AL. VLAHUȚĂ

PREȚUL LEI 1.50

De Vânzare la toate Librăriile

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
B-dul Academiei, 3,
Strada Edgar Quinet, No. 4.
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL
În țară . . . . . 10 lei
În străinătate . . . . . 12 »

CÎTE-VA ÎNSEMNĂRI ¹⁾

București, în 12 Noembrie, 1904.

Tușesc de multă vreme, dar nu m'am îngrijit nici-odată. Cine tușește mult, trăește mult!

De vre-o cîte-va zile scuip sînge însă, am dureri de cap și junghiuri ascuțite prin piept, iar noaptea asud.

Și abia acum îmi aduc aminte că mama și o soră a mea mai mare au murit de otică... Dar eu am crescut mai mult la țară, umblind cu picioarele goale prin praf și prin noroi, eu am făcut atîția ani gimnastică și mă simt tare ca un atlet... Ori-cum, n'ar strica să m'arăt unui specialist în boale interne...

Am fost!

Doctorul m'a ciocănit pe piept, pe spate, m'a pus să răsflu și la urmă m'a întrebat:

- Ce ești d-ta?
- Student — i-am răspuns eu.
- Ce studiezi?
- Științele fisico-chimice.
- De mult tușești?
- De mult.
- Cam de cît timp?
- De vre-o 3 ani.
- Apoi, uite, domnul meu...

Doctorul se opri. De bună seamă spre a se gândi cum să'mi spue spre a nu mă speria.

Eu îi zic:

— Domnule doctor, vă rog să'mi spuneți fără înconjur care e starea mea. Sunt om în toată firea...

1) Din volumul intitulat «Pe drumul Bătrăganului» ce va apare zilele acestea.

— *Vous êtes brave!* — îmi răspunse doctorul, mîngîindu-mă pe obraz. Îți voi spune decî adevărul. Dar mai întîi o mică întrebare indiscretă : ai bani d-ta ?

— N'am, dar aş putea găsi.

— In acest caz, tinere dragă, pleacă undeva.

— Unde, domnule doctor ?

— Orî și unde — răspunse el. Numai să cauți ca acolo unde te duci să nu fie nici cald, nici praf.

Acest «orî și unde» mă puse pe gînduri. Cum adică ? Mă puteam duce orî și unde, că tot de geaba ! Doctorul băgă de seamă aceasta și adaose repede :

— Te-aș trimete pe valea Prahovei sau la Cîmpulung orî la Rucăr, dar nu-ți va folosi mult. Nu e de ajuns numai aerul la boala d-tale. Mai trebuie și o disciplină de tratament pe care n'o poți deprinde de cît într'un sanatoriū.

— Dar ce boală am, domnule doctor ?

— Tuberculoză pulmonară.

— Așaaa ?! — făcui eū mirat. Și mai e vre-o nădejde ?

— O, da ! Boala e numai la început și d-ta ești foarte robust.

— Dar la care sanatoriū mă sfătuiți să mă duc ?

— La care vrei. Sau la *Davos* sau la *Leysin* sau la *Belzig*...

Așa mi-a spus doctorul, dar eū am înțeles că nu mai scap. Am înțeles și nu m'am turburat de loc. Din potrivă : mă miram de ce se sperie oamenii de moarte, cînd însăși nașterea lor e sentința de moarte ?

Cînd am ajuns însă pe Calea Victoriei, fierberea acelei lumî gătite care se înghesuie pe trotuare, veselă, șgomotoasă, fericită, mi-a furîșat în suflet o neînțeleasă adiere de mîhnire. Mi se părea că fie-care trecător se uita cu milă la mine și ghicind că sunt ofticos îmi spunea : fă loc pentru cei sănătoși.

Dar această stare sufletească n'a ținut mult.

O liniște și o bunătate mare mi se sălășluiră în adîncul ființei mele. Mă simțiam atît de bun în cît dacă aş fi primit o palmă pe un obraz, aș fi fost în stare să urmez cuvîntului din scripturî, întorcînd și cel-l'alt obraz. Eram ușor și mă întrebam mereu : de unde adie atîta nemărginită bunătate în ființa mea ? Și nu știu de unde venia răspunsul : se apropie moartea !...

Am miluit pe toți cerșetorii ce am întîlnit și am inserat pe străzi. O ciață groasă înbicsia văzduhul, juca prin dreptul felinarelor ca două sulari de funingine ce porniau de la lampă, unul în văzduh, altul spre pămînt. Dacă nu le-ai fi luat bine seama, ai fi crezut că sunt niște zăbrănice fantastice.

Cînd pornisem spre casă, mă întîlnii cu un prieten:

— A! Salve, dragă! Ce mai faci?

Eû vreau să-i spui că plec în curînd din țară, dar un nod mi se pune în gît și mă oprește să vorbesc, pe cînd ochii mi se umezesc de lacrimi. O tuse haină mă sgudui atunci să-mi rupă măruntaele și prietenul meu se uită foarte ciudat la mine și-mi zise:

— Strașnic ai răcit! Trebuia să stai în casă pe vremea asta... La revedere!

Eû îi făcui din mină un semn de adio pe care el de sigur nu l'a înțeles și mă îndreptai spre casă, înfiorat de un gînd: încep prietenii să mă ocoliască!...

18 Noembrie, 1904.

Plec!... Plec la Belzig, în Germania... Un prieten mi-a dat o mie de lei spre a face față celor dintii cheltueli...

Pe peron foarte puțină lume și nici un prieten de-al meu.

Plecasem de-acasă foarte hotărît să fiu tare. Dar acum, cînd mașina șueră ascuțit și șirul de vagoane pornește cu o bruscă smucitură, eû simt că se rupe ceva din ființa mea și zic cu sufletul plin de mîhnire: «adio, adio, țara mea!».

Berlin, 22 Noembrie, 1904.

După 36 de ciasuri de zdruncin, ajung în Berlin, unde sînt nevoit să stau două zile în pat din pricina ferbințelei. Am avut 38 de grade și două linii.

Doctorul m'a îndemnat să iaș numai de cît un termometru:

— Ceeace e pentru soldat pușca, pentru marinar busola, e pentru d-ta termometrul.

Și după aceea m'a învățat să-mi iaș temperatura de cincî ori pe zi și s'o notez pe vre-o bucată de hîrtie.

...Dar de o cam dată mă simt foarte bine și afară e o vreme de primăvară... Hai în oraș!

...Inemeresc în *Potsdamer Platz* și mă îngrozește fierberea de aci: tramvaie, automobile, omnibuse, trăsuri, camioane, bicicliști. Cu mare greutate scap și dau de vînzătoare de flori:

— *Veilchen! Schöne Veilchen!... Rosen!... Schöne Maiglöckchen!*

N'am văzut în viața mea atîtea flori ca în Berlin... Un lucru însă mă miră: pe stradă nu văd femei cu flori prinse'n piept. De ce oare?...

Opresc un birjar și-i spun să-mi arate ce e mai frumos în Berlin. El spune «*jawohl*», răsucește de un șurup și potrivește taxametrul.

Apoi pornește!... Eū mă gîndesc că am scăpat de tocmială cu el: aparatul îmi arată paralel cu distanța făcută, valoarea ei în mărci și pfenigi.

Frumos lucru!... Și mai au ceva birjarii de aici: niște stegulețe de metal lîngă felinarul din dreapta și pe cari stă scris: *Frei*. Cînd e liber, birjarul ridică stegulețul în sus; cînd nu e slobod, îl lasă în jos. Astfel convorbirile sînt evitate... *Zeit ist Geld*...

— *Reichstagsgebäude!*

Mă uit și nu pot admira în deajuns uriașa clădire a Parlamentului german. Dar de ce oare cupola din mijloc nu are toată amploarea ce i s'ar fi convenit? Birjarul mă lămurește:

— N'a vrut împăratul. Ar fi întrecut cupola de la palat !

Curios! — îmi zic eū — nu sînt oare hornuri de fabrici mai înalte în Berlin?...

...Multe mi-a mai arătat birjarul: statua lui moș *Fritz* (cum îi spun ei lui *Friederich* cel mare) pe *Unter den Linden*. Opera, palatul lui *Wilhelm I*, al actualului împărat, Arsenalul, Museul, Galeria Națională, Primăria, și nu mai țiu minte ce.

Cînd m'a adus acasă însă, taxametrul îmi arată că am de plată cinci mărci și vre-o 60 pfenigi. Și de oarece mi se păru cam mult, mă uitaî mai cu băgare de seamă la aparat. Fusese așezat pentru tariful de trei persoane. Ziua'n amiaza mare birjarul mă înșelase. Îi plătesc lecția și-i dau drumul. Dar dacă mi se va mai întîmpla una ca asta, chem cel dintîi sergent de stradă și îi arăt.

Wannsee, în 3 Decembrie 1904.

— Cunoașteți împrejurimile Berlinului? — mă întreba gazda în fiece zi.

— Nu!

— Păcat! Dar acum e urit! Să vedeți *Grunewald*, *Wannsee*, *Tegel*, *Potsdam* și *Werder*.

Și am venit azi la *Wannsee*, fiind o vreme minunată, după atîtea zile ciețoase sau cu cerul posomorît. Dar la ce-am venit?...

Pe malul lacului se înalță bustul lui *Bismarck*. Teutonul privește apele cenușii cari au legănat poporul german și fața lui e plină de energie...

La ce se gîndește el oare?... La cucerirea lumii?...

Berlin, în 10 Decembrie, 1904.

N'am plecat nici acum la *Belzig* și rău am făcut. Doctorul mi-a recomandat să mă duc în sudul Franței. I-am spus că n'am bani și el a ridicat din umeri:

— *Da kann ich Ihnen nicht helfen!*

Și boala mea merge înainte. Sint cum slăbesc din zi în zi, cum mi se tae pofta de mîncare. A început să mi se urască pe aici: veșnic acelaș cer posomorît, aceleași case înalte, același urlat de tramvaie, aceiași grabă înfrigurată, aceleași chipuri de studenți germani, bucălăi la față, cu șapca ștregărește pe sprînceană dreaptă.

Singurul loc unde mă duc cu plăcere e *Galeria Națională*, o oază a Frumosului în pustiul prosei acestui oraș geometric.

Mă duc mai la fie-care două-trei zile și rămîn în ea ciasuri întregi, contemplînd tablouri.

Curios! Cel dintîiu tablou care m'a oprit mai mult în loc și m'a înflorat mai adînc fu *der Zug des Todes* (convoiul Morții) de *Gustav Spangenberg*. Și sunt sigur că dacă aș fi fost sănătos, nu m'ar fi impresionat atît acel convoi în fruntea căruia pășește Moartea și în urma căruia sboară cloncănind corbii nesățioși. Lumina ce învăluște această pînză e o lumină care pare a fi dintî'altă lume, atît e de deosebită, de tainică, de rară.

În fie-care dată mă opresc înaintea acestui tablou și din zi în zi îl înțeleg mai bine — probabil pentru că din zi în zi mă apropii tot mai mult de moarte.

Dar *Böcklin* mă chiamă și îmi arată cită durere e în *Pietà* și ce lumină ca într'o primăvară din basme e în *der Frühlingstag*, în care florile ascultă ce-și spun doi amorezați.

Iată și *Gefilde der Seligen* (care nu s'ar putea traduce în romînește de cît prin *Cîmpia fericiților*, ceia-ce nu redă pe deplin înțelesul titlului original) cu apele lui verzi tăiate de lebede, cu Centaurul care duce în spate o femeie tînără, spre malul pe care se desfătează sufletele celor bunî la D-zeu.

Și după ce mă uit din treacăt la *Einsiedler* (*der Eremit*) și la *Selbstbildniss mit dem fiedelnden Tode* cari mă înfioară, trec la peisagii și privindu-le, uit orî-ce durere și mă duc cu gîndul departe, pe unde mă poartă artiștii paletei...

18 Decembrie, 1904.

Tirolul!

Sate liniștite, cu bisericuțele lor înalte, subțiri, albe, ușoare ca niște gînduri curate se arată ici, coala în cite-o așezătură la poalele munților uriași. Trenul fuge pe margini de prăpăstii, cotește pe după munți, se afundă în tuneluri...

Staî în picioare la fereastră și mă uit la raiul acesta pe care nu-l voiî mai vedea, poate, nicî-odată...

....Se aud voci în vagon... Es în coridor și aflu : un *străin*, un tânăr intrase într'un cupeu de dame și nu vrea să plece de-acolo. Conducătorul îi arăta cartonul pe care era tipărit *Fraucoupe*. El o ținea mortiş :

— *I don't understand. I'm american citizen!*

Mă dau mai aproape să-l zăresc fața și când colo ce văd? Un jidănaș de vre-o 20 de ani, cu o șapcă pe cap și făcînd pe... Americanul. Dar pecetia obîrșiei sale era atît de lămurită pe fața lui, în cît mă miram că nimeni nu vedea cu cine are aface...

Am intrat în Elveția prin *Buchs* și la *Sargans* trebuie să schimb trenul. Intru în restaurant și m'așez la o masă. Cer o listă de mincare și întreb când vine trenul ce merge la Davos? Aflu că am «tot timpul». Un tânăr blond și cu două pete de ofticos în umerii obrazilor se tot uita la mine. ca și când m'ar cunoaște.

În cele din urmă se apropie de mine foarte politicoș și mă întrebă în nemțește :

— Domnul merge la Davos?

— Da! — îi răspund eu.

— Probabil în sanator?

— Tocmai.

— În care?

— ?

— În care sanator?

Eu nu-l înțeleg. Cum? Sunt mai multe sanatorii? Străinul văzu mirarea și nedumêrirea mea și mă întrebă :

— Ați mai fost până acum în Davos?

— Nu!

— Ei bine eu am mai fost. Sunt o mulțime de sanatorii.

Abia acum înțelegeam eu de ce scrisoarea recomandată prin care ceream lămuriri «Direcțiunei sanatoriului de tuberculoși din Davos» mi se înapoiase cu mențiunea : «care?».

— Și unde mergeți D-v. — mă întrebă iar tînărul — în *Davos-Dorf* sau în *Davos-Platz*.

De rușine am răspuns că mă duc în *Davos-Platz*, de și nici eu nu știam bine unde mă voi duce.

Neamțul observă însă încurcătura mea și-mi zise :

— Să nu vă grăbiți. Stați la hotel o zi, două, trei și în acest timp cereți lămuriri de la vre-un compatriot de-al D-v. căci trebuie să fie. Căutați.

Și zicînd acestea, îmi dete un număr dintr'o revistă ce apare în Davos și intitulată : *Davoser-Blätter*...

Davos-Dorf, în 22 Decembre 1904.

Azi m'am așezat în sanator... Sînt numărul 37, în etajul al doilea. Doctorii de aci aū mare nădejde că mă vor face bine, dar eu nu-î cred. Vocea mi s'a stins cu totul și temperatura nu vrea să mă scază.

Acı sunt fel de fel de națiuni: Engleji, Ruși, Francezi, Unguri, Neinți, Greci și Turci. Cînd se întilnesc și vorbesc, ai impresia unei adunături ca la turnul lui Babel.

Intre toți cei internați aci numai unul are voe să fumeze. E un profesor Rus, condamnat de doctori. L'am văzut. E foarte slab și fața lui e ca pămîntul. Pare foarte liniștit... Cei-l'alți bolnavi se uită la el cu milă și-l căinează: săracul! Dar nu se gîndesc că și ei sînt condamnați la aceeași moarte, numai ceva măi tîrziu.

Davos-Dorf, în 25 Decembre 1904.

Crăciunul! Crăciunul catolicilor.

Aseară am fost de-am văzut acel minunat *Kristbaum* în jurul căruia vocile argintii de copii cîntău:

O Tannenbaum, O Tannenbaum
Wie grün sind deine Blätter!

Și în strălucirea luminilor răsfrînte pe atîtea luciū ca de oglinzi, mī-a răsărit innaintea ochilor o fată bălae și frumoasă ca un înger, pe care am cunoscut-o măi apoi sub numele de *miss Thompson*.

Am stat tot timpul cu ochii la ea și ea m'a văzut foarte bine și nu părea de loc supărată. În schimb însă, un American deșirat și scofilcit se uita la mine foarte vrășmășește. Oare să...?

Și mă coprinde așa o milă adîncă de toți acești nenorociți cari în clipele cînd le e măi bine se măi gîndesc la iubire...

...De dimineață am fost puțin prin Davos-Platz și mī-am cumpărat ceva de citit. Am văzut un tînăr umblînd cu capul gol și abia am putut veni pînă în sanator din pricina orbitoarei lumini pe care o răsfrîngea zăpada...

Și în seara aceasta de Crăciun, mă simt foarte trist, foarte abătut. Simt cum mă învăluie umbra morții, și cum se întunecă viața mea...

Sora de caritate îmi aduce trei rose frumoase și îmi spune veselă:
— *De la part de M-lle Thompson.*

Apoi, după cîte-va minute, ca și cînd eū n'ași fi prețuit în deajuns acest dar de Crăciun, ea urmă:

*

— *Des roses de Nice, monsieur !*

Iar eu clătinaî din cap și mă uitaî la ea cu ochii plini de lacrimi,
gîndind că prea tîrziu vin aceste frumoase rose de Nisa....

C. SANDU-ALDEA

REÎNTOARCEREA

(Fragment din poemul CARMEN SĂCULIARE)

*Ca pe-o fereastră deschisă m'ajunge răcoarea din șesuri,
Butca se clatină 'n mers domolit și mă simt ca'ntr'un leagăn.
Ochii se'nchid somnoroși și voința zadarnic măi luptă :
Nu măi aud tropotind nici potcoava fugarilor așeri,
Nici unduiosul harapnic cu albul lui șfichiî de mătasă
Vesel pocnind în răstimpuri în liniștea nopții sonore...*

*Purcă alunec încet și mă pierd într'o lume măi bună,
Nu măi sînt eu, ci-î un altul ce nu-și măi aduce aminte
Cine a fost pîn'acum și prin cîte-a trecut pînă astăzi.
Și'n toropeala acestor ce clipă cu clipă mă fură
Număi mirosul rămîne atotputernic pe simțuri
Și'mă povestește în treacăt ce locuri anume străbătem...*

*Aerul galben se face întîiu supt pleoapele mele :
Dulce 'și trinete mireasma ușoară pe vînt simzianu,
Purcă o vîd cum își mișcă domol filigranul de aur...
Blondă e preajma și floarea se schimbă 'ntr'o fată băluc
Ce mă urmează zîmbînd c'o tristă dojană 'n privire...
Nu știu de unde-o cunosc și de ce mi-o rechiamă mireasma
Care dispure treptat depărtîndu-se 'n cet cu fantoma...*

*Fără de veste tresar din fantastica mea reverie...
Albul îmi farmecă ochii ca iarna un cîmp de zăpadă :
Lunurî de hrîșcă în floare lucesc supt lumina lunurî.
Somnul mă 'nvinge din noî și alb mi se face-acum somnul...
Pare că sînt un rapsod cu barba și pletele albe,
Alb peste tot îmbrăcat într'un straniu burnuz de mătuse ;
Dreapta mi-o razem în mers pe-un toiag cu mînunchiul de fildeș,
Lira 'mî la fie-ce pas redeșteaptă frînturî de acordurî,
Parc'aș fi sunetul însuși în mers care 'și caută drumul...*

*Ritmîc îmi sună toiagul pe lespezî de marmură scumpă,
Albe palate sclipesc orbitor potopite de soare,*

Antice statui supt arbori apar și dispar ca vedenii...
 Iată acum o fântină păzită de nimfe marine,
 Roz ca o scoică-î habuzul scobit în porfir de Egipt.
 Patru triloni ingenunche supt el sprâjinindu-l cu frică,
 Apele vîu forfolesc și fruntea le-o 'mbracă 'n mărgele.
 Lîngă fântină m'așez zugrăvindu-mă umbra pe dale,
 Lira solemn mă-o 'nalț, și sonorele strune de aur
 Schînteie 'n aier ca șapte raze căzute din soare...

Brusc mă trezește trăsura trecînd un podeș peste-o apă,
 Dirdiie grinzile surd supt toaca potcoavelor grele.
 Visul feeric surprins își distramă fugind canavaua...
 Prinde pe ceruri contur priveștiștea lumii reule
 Pare-că supt orizont s'ar aprinde-o lumină de rampă,
 Palidă 'ntîiă ca reflexul ce doarme 'ntr'o floare de nufăr,
 Dăinue-așa un răstimp cîl ai sta să 'î spuî rugăciunea,
 Tainic apoi ca un lînged obraz înflorit de sfială
 Palidu 'n rumăn se schimbă treptat cucerind înnălțimea.

Și în tăcerea aceasta atîta de plină de taină,
 Iată că 'n fund se ivește acuma un creștet de aur
 Parcă un sfînt călător ar urca luminînd după dealuri...
 După fantasticul umbrei începe magia luminei:
 Flăcări de purpură vie aruncă pe-alocurea macii,
 Albe grămezi de zăpadă par boii ce pasc prin suhaturî,
 Ulî apar deșteptași din marea imensului verde,
 Cruce rămîn în văzduh și rotesc lărgindu'și ocolul,
 Grauri cu sborul zvîcnit nălucesc ca o umbră de nou,
 Giștele 'n stoluri se 'ndrumă spre bălți lărmuind, iară cerul
 Fără de veste se umple acum ca de albe năframe...

Ah, poesia-aceasta o simț atîta de bine!
 Ceasul acesta divin ce'l trăiesc eu acum, altă dată,
 Nu era zi să nu-l văd, dar, copil, nu știam cît de mare-î!
 Sună un clopot departe și sufletul meu de pe vremuri,
 Astfel cum sunetul clar se apropie undă cu undă,
 Simt că revine și el, sărmanul, pierdutul meu suflet!

A. MIREA

TOMA OCNAȘUL

Dimineața aceea a Paștilor, era plină de lumină caldă și de senin. Natura desmormită tresăria înviorată de cîntecul pasărilor și de viața nouă care da să-ncolțească.

Pe drumul care s'alege din zare, venia în spre sat obosit și șovăelnic, Toma al Marandei, cel care îmbătrînise în ocnă. Cînd l'au ridicat din sat, pentru păcatul cela cu moartea Pristavului, abea îi infiera mustața, ș'acum se-ntorcea bătrîn și frînt, cu capul alb ca neaua, cu fața năpădită de-o barbă încilcită tot albă, cu ochii slăbiți și gura stricată. Nu e puțin lucru să-ți trăești tot veacul tinereței, acolo în întunericul hrubelor de sare, fără bucuria iubirei și nici așteptarea unui copil, fără primăvară și speranțe!

Își împlinise osînda ș'acum îi dase drumul, ca să-și vadă singur de cap. Cînd s'a pomenit liber, pe ulițile pustii ale tîrgului de lingă ocnă, a cercat par'că să se simtă și el fericit, dar înfiorarea aceea slabă, a fost numai o amăgire, căci vîrsta și necazurile îi amortise sufletul și-i muiase trupul. A fost mai mult o iluzie de trezire, cum se'nșală să sboare și pasările îmbătrînite în colivie, cînd scapă afară.

Incotro s'o apuce de la ocnă, tocmai asupra sfintelor sărbători?

Toma nu cunoscuse în viața lui perdută de cît ocnă. O singură amintire mai caldă îi venia așa ca de departe și-i adia peste noaptea din sufletul lui, era amintirea copilăriei, cu satul acela sărac și uitat în nu mai știa care parte a lunei.

În nedumerirea momentelor acelora, l'a ajuns dorul de casă și de toți ai lui, pe care nu-i mai văzuse de flăcău.

Cu bani strînși în ocnă, s'a îmbrăcat și întrebînd de oameni, s'a pus pe calea satului lui. A mers și el cum a putut, pe unde cu trenul, pe unde pe jos, că era tocmai din partea Prutului, — pînă cînd s'a trezit în dimineața aceea caldă a Paștelui, pe drumul ce se alegea din zare a satului unde crescuse.

Venea așa obosit și șovăelnic, trist și fără nici o nădejde, ca întors de pe alte tărîmuri. Ajunsese mai mult îndreptat de trecători, că el nu mai cunoștea locurile și drumurile, așa se schimbaseră.

Totul i se părea șters și sarbăd, dealurile i s'arătău joase și mîncate de șuvoae. Dar pădurea cea de ștejarî din capul satului? Șesul se întindea acum smuls și uscat și satul desgolit și sărac, s'arăta ca un cap tuns și sluțit de boale.

Toma se oprește să se odihnească pe colacul fintinei de la poarta satului. Măsura cu ochii împrejurimile și nu-i veni a crede că a crescut pe locurile acelea. Nimic nu mai era din ce apucase el.

De-odată a crezut c'a nimerit în altă parte, că și-o fi greșit drumul, dar toți căraușii întilniți, l'au îndreptat într'acoace.

Satul era liniștit, fără nici o mișcare pe uliți, muțenie și adormire, în dogoarea aceea timpurie de soare cald. Lumea obosită de la înviere și sătulă, sta închisă în case și se odihnea.

Toma s'amăgește cu mersul așa prin ulițile mai mărginașe ale satului, pe unde hoinărise el și se sbeguse pe garduri în copilărie. Casele nu prea se schimbaseră, le recunoștea pe unele, tot joase, cu geamuri rotunde cât palma și acoperișul pleostit de stof. Ce rărite și bolnave i se păreau livezile! Totul par'că tînjește și suferă.

Cînd a ajuns la răsîntia din deal, vede ușa de la crîșma veche dată 'n lături. Nici un om însă nu se arăta pe nicăiri. Numai cîte un băețaș tăia drumul fluerînd din gură și învîrtind cîte o mîină în mers. Toma se pune pe-o bancă de dinaintea crîșmei. Scrînciobul din față, întărit și cîrpit pe la polițe, sta neunișcat și gol în lumina soarelui. Trecutul cu veselia și horele de demult, cearcă să-l mai ațîțe pe ocaș, din înfrîngerea și rușinea bătrîneților lui neașteptate.

Cum sta el acolo obosit și îndurerat, vede venind agale un țaran bătrîn, cu părul alb și adus de șale, gîdilind pămîntul în mers cu bățul.

— Hristos a inviat.

— Adevărat c'a-nviat.

Bătrînii stăteau acum amîndoi tăcuți, pe lavița de dinaintea crîșmei.

Toma se uita așa pe furiș la bătrînul cel-l'alt și nu știa cum să-și stăpînească sdruncinul din suflet. La urmă rupe vorba, cu vocea lui tremurată și dibuită :

— S'a prefăcut lumea din sat.

— Puțini au mai rămas din cei de demult.

— Mor oamenii, că dă, o viață au de trăit.

— Eheî, cîți s'au dus!

— Da... era unul Lisandru, feciorul Rusandei...

— Apoi eu sunt.

Da? — ai îmbătrinit.

— Da de unde mă cunoști?

— Apoi eu sunt Toma al Mărandei...

— Aha! — te-ai trecut rău și d-ta.

— Cu năpatea ceea, știi, cînd au găsit pe Pristav mort...

— Da — păcate de tras. Eu am scăpat atunci, c'a dat mama parale jandarmului.

— Pe mine m'au îngropat de viu.

- Păcate de tras, cum i-i scris pesemne omului...
- Ş'acum m'am întors sărac și fără putere.
- Nicî noi n'am mai dat înainte, de geaba cu toată munca, nu mai ştii cum e bine.
- Da soră-mea Ileana, mai trăeşte?
- Ileana? — a murit de mult...
- N'a lăsat copii?
- Ba a lăsat, dar nu s'a ales nimica din ei:—unul a murit în oaste, fata Marița slujește la oraş ş'un alt copil mai mic, Mitruț, s'a prăpădit în lume.
- Auzi? mare prăpăd! Eu numai de mama am aflat cînd a murit, că mi-a trimis popa hîrtie...
- A murit cu inima arsă, săraca.
- Da alde Sandu... Necșu... cela a Gavriiloaei...
- S'au dus cu toții, nu le-a rămas de cît numele și copiii.
- Fața lui Toma întunecată un moment, se deschide de-odată de-o lumină palidă și tristă.
- Da Vasilca?
- Ce nu ştii? — după ce-a văzut că nu mai are de ce aștepta, s'a măritat cu Mardare Hurmuz, ştii cela...
- Aha...
- Da s'a ales rău Mardare, bea pînă inebunia și-și bătea muerea... Vasilica a murit dintr'o facere, lovită de el...
- Risipa aceasta de amintiri îndepărtate, îl năpădea ca o prăbușire de maluri care se surpă și-l amenință. În jurul lui se făcea tot mai gol și mai urît, ca într'un pustiu, care năpustise tot ce i-a fost drag și cunoscut pe vremuri.
- Toma se trăgea cu mintea din această ruină și instrăinare, ca-n căutarea unui colț de mîntuire, unde să scape de copleșirea paraginei din prejur.
- Da casa noastră?
- După moartea bătrinei, a rămas pustie. Pe urmă s'a năruit, pînă cînd s'a asămuit una cu pămîntul. Acum e loc deșert acolo, fără gard și nicî urmă c'a fost o gospodărie pe locul acela.
- Da cireșul cela pletos, ştii?
- S'a uscat demult...
- Nu e cireșul acolo?
- Nu.
- Și nicî via din fund?
- Nicî.

Toma își duce mâna la frunte, ca să-și razime capul greu și înfierbîntat și apoi zice ca trezit dintr'o buimăceală :

— Ce mai caut atuncea aici ?

— S'a primenit lumea cu totul. Nu mai cunoști nimica din ce a fost, s'a'u prefăcut și oamenii și lucrurile.

— Eă mă întorc atunci la ocnă, acolo am prietenî vechî, oameni năcăjiți și năpăstuiți ca și mine, carî plîngeau cînd m'a'u văzut că plec.—Aici nu mă mai așteaptă nimenî...

Soarele cald și dulce de primăvară, se ridicase în prînzul cel mare, cînd Toma cel îmbătrînit în ocnă, își trăgea mersul obosit și sovelnic și se îndepărta de sat, ca să se piardă în lumina drumului care s'a-legea din zare.

Călătorul înstrăinat și trist, făcea semne din mîni și vorbea singur în mers :

— Ce să mai caut eu în sat ? — Pe-aici nu mai cunosc pe nimenî... Mă întorc iar la ocnă... Cit mai am par'că de trăit !...

IOAN ADAM

CASTELUL BONCOURT

(DUPĂ CHAMISSO)

*Visez că's copil și îmi clatin
Albitul meă cap cu amar ;
Icoane uitate din cremurî
Ce împede'n gîndu-mî răsar !*

*Din umbra de ramurî se 'nulta
Un mîndru castel ca'n povești,
Cunosc a lui turle și puntea-î
Și-a lui ogivale ferești.*

*Din marca scutului lei
Privesc la mine-așa blînd,
Salut iar pe vechî prieten
În curtea cetăței întrînd.*

*Acolo-î fîntîna cu sfînzul,
Acolo-î smochinu 'nflorit,
Acolo 'ndarătul ferestrei
Intîiul meă vis am urzit.*

*Pașesc în capela și caut
Mormîntul sentorului stîns.*

*Acolo-s pe stîlpî a lui arme
Cu care'n războaie a 'nvîns.*

*Dar ochî-mî nu văd să citească
Inscripți din vremî ce-aă apus,
Deși prin ferești colorate
Lumina se frînge de sus.*

*Castel al strămoșilor fulmîri
Clădit cu tîrie în gînd,
Pe unde aî fost tu odată,
Azi trece plugul arînd.*

*O ! fî fericit pe vecie
Pămîntule scump, roditor,
Ferice de-acel care trece
Cu plugul pe sfîntu-ți ogor.*

*Eă însă voesc a străbate
Departa, pe 'ntînsul pămînt,
Cu harpa-mî iubita în mîna
Din țara în țara să cînt.*

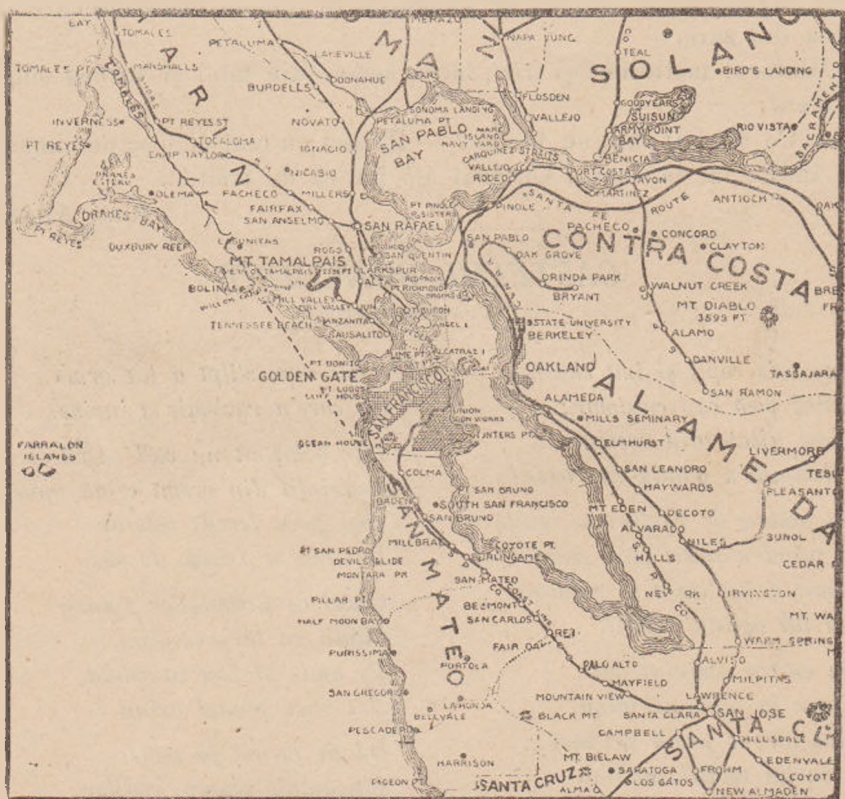
MIRCEA RĂDULESCU.

DELA SAN FRANCISCO LA HAMBURG

INTRODUCERE

Mai se 'mplineau șase luni de când un tren încăpător, cu vagoane enorme, întocmite anumite pentru călătorii lungi, mă adusese prin partea de sud a Statelor Unite în splendida Californie. Acum trebuia să mă găsesc de plecare înapoi spre țară. Și pe când îmi împachetam hîrțile și caetele cu fel de fel de notițe, cărțile cu conținuturi foarte variate, lucrurile și pietrele adunate din această lume, multora

Harta Baia San Francisco

de la noi necunoscută nici măcar din cărți, îmi făceam și socoteală de toate cele văzute și împlinite în cele șase luni supt cerul albastru al renumitului Eldorado.

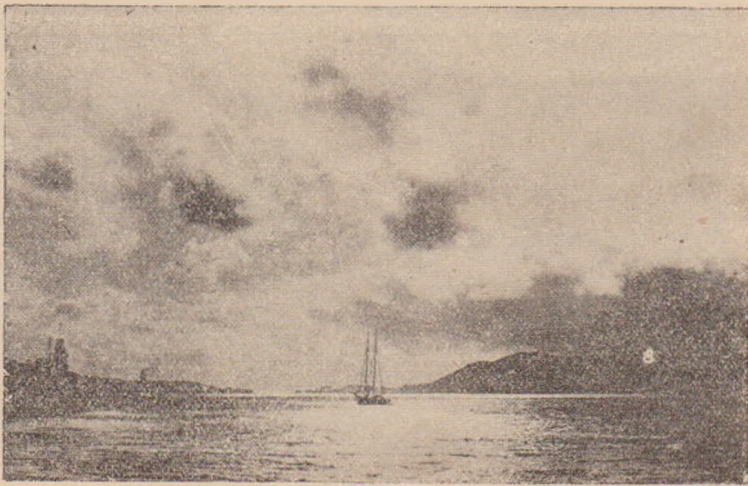
Șase luni!... trecuseră ca o nimică, fără să-mi dau tocmai bine seama de locul unde le petrecusem, căci cu firea noastră lăsătoare, tot amînam multe din cercetări, ce trebuiau făcute chiar din pri-

mele zile ale sosirei mele. Noroc însă, că eram de capul meu și puteam face ce vream fără să fiu obligat să dau cui-va seamă!

Și nu mai aveam decît două trei zile de stat pe loc; momentul plecării (14 Iunie 1905) era fixat oarecum prin felul drumului ce apucam, combinațiile ce le făcusem și localitățile ce aveam de gînd să mai vizitez: mă duceam spre N. până la Vancouver, apoi peste Rocky Mountains eșeam în priiile Canadei, și după mai multe schimbări de trenuri și vapoare ajungeam în New-York, unde mă îmbarcam pentru Hamburg la 2 Iulie. Altfel, pierdeam și vaporul și banii.

Cum vedeți, cu aproape o lună înainte de plecarea vaporului fusese nevoit să-mi iau bilet de vapor, și chiar atunci, deabia am

Golden Gate (Poarta de aur).

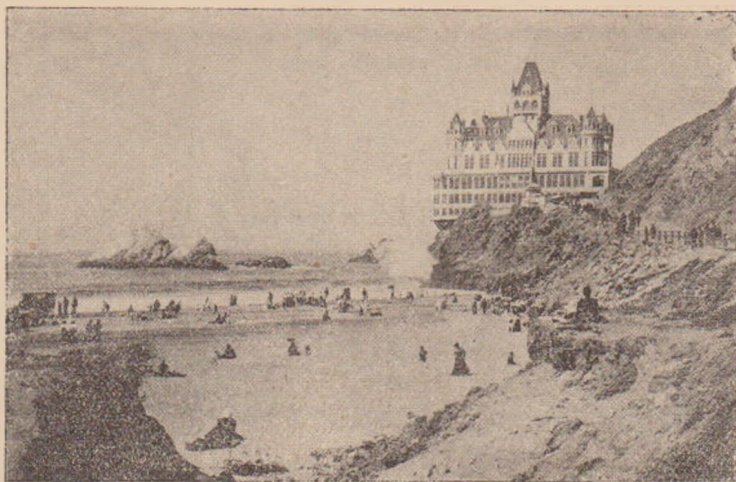
căpătat loc și o cabină nu tocmai de invidiat. Căci dacă n'ați fost în America, n'aveți ideie cum se petrece vacanța și ce însemnează *calatorie*.

Gîndul Americanului, de'ndată ce are un moment liber, e să'l petreacă în aer; pentru mulți, și mai ales pentru cei bogați, un pămînt de atracție pentru timpul de vară e Europa cu orașele ei confortabile, cu țările ei muntoase, cu muzeele celebre și cu instituțiunile culturale ce nu se pot găsi în altă parte. Să se știe, că pe cit de interesantă ne pare nouă America, tot pe atît, ba chiar mult mai mult se prezintă Europa Americanilor. Și de aceea de cu vreme, cu luni înainte de a se începe vacanțele și de a începe căldurile, biurourile Societăților de drumuri de fer sau ale vapoarelor transatlantice gem de lume. Tot felul de combinații pot avea loc pe continentul

Americeii; dar pentru Europa nu este decît cam la 2 zile un vapor, așa că tot roiul de lume, care cu multă curiozitate se îndreaptă spre Europa, trebuie să intre în aceste vapoare; de aceea e o adevărată luptă pentru locuri și pentru cabine pe vapoarele bune și repezi.

Eū îmi asigurasesem din vreme biletele și acum în cele două-trei zile cît mai aveam de stat în San Francisco voiam să revăd orașul și împrejurimile, să'mî mai văd prietenii și institutele culturale și să'mî mai adun lucruri de amintire orî cărți asupra acestor locuri, pe cari cine știe de le-oiū mai vedea vre-odată.

În aceste momente cînd îmi recitesc notițele de drum, cînd îmi

Clif House pe Coasta Pacificului la San Francisco.

caut broșurile și cărțile aduse de pe fața cealaltă a pămîntului, un dor mă strînge de inimă pentru coasta Pacificului, pentru pămîntul Californiei, deapurea îmbrăcat în smarald, pentru cerul albastru senin, neturburat de nori decît în mohorîtele lunii de iarnă, pentru toată natura ce se desfășură acolo cu atîta voluptate încît cu drept putem zice că acolo se află cel mai fericit colț de pămînt. Șease luni petrecute în fugă pe acest pămînt strein a fost timp destul pentru a prețui viața exuberantă și natura bogată în manifestații binefăcătoare din Eldoradul Americii. Și chiar de nu aș număra acolo nenumărați buni prieteni, și chiar de nu aș fi petrecut decît o zi, de aș fi trecut numai în fuga trenului, tot cred că aș fi purtat — cum voi purta — totă viața imagina unui vis frumos din țărîmuri cu ape minunate, cu palate strălucitoare și cu grădini fermecate! Si cum să nu'mî fie dor după așa lucruri, cînd toată viața mea n'a fost decît o continuă do-

rință de a vedea țări depărtate; de a cunoaște lumea și a vedea fața naturii peste tot pământul ?

Pentru a caracteriza tot peticul acesta de pământ, peste care pare că pronia cerească s'a revărsat în belșug, voi descrie mai în amănunte metropola San Francisco, oraș în care se simte și în care se încheie toată viața Californiei și a Americii de Vest.

1. San Francisco,

San Francisco este un oraș așa cum eu nu cunosc altul pe pământul ce am străbătut în multele mele călătorii. Așezat la capul de N. al unui promotoriu prins între Pacific și Baia San Francisco, el s'a întins peste dealurile și văile acestui promotoriu, ocupind tot locul între Ocean și Bae. Ba ca și cum uscatul nu i-ar fi fost îndesul, a intrat în luptă cu apa de partea Băii, de unde a cîștigat aproape jumătate de kilometru, ca să-și ridice un port foarte necesar pentru marele său comerț.

Baia aceasta a San Franciscului este una dintre cele mai frumoase priveliști din lume; nu numai lărgimea ei, variația frumoasă a țărmurilor, vegetația luxuriantă a împrejurimilor, dar și viața ce se desfășură pe malurile sale de jur împrejur o pun printre cele mai de seamă centre ale omenirii. Aproape o treime din populația Californiei e adunată de jur împrejurul acestei băi. Strîmtoarea prin care comunică cu Oceanul a fost numită Poarta de aur (Golden Gate); prin ea s'a scurs peste oceane și peste mări aurul Californiei și azi tot prin ea se duce toată producția agricolă a acestei frumoase țări. Această Golden Gate prin splendoarea ei amintește Cornul de aur al orientului Europei, și nu unul a comparat în frumusețe pe San Francisco cu Constantinopolul.

Dintr'un sat de Spanioli și Indieni (piei roșii) numit Herba Buena, înjghebat în jurul misiunii Dolores la 1837, a ajuns azi să aibă 500 de mii locuitori, un sfert din populația Californiei.

G. M. MURGOCI.

UN CÎNTEC

*Vesel în cămin s'aprinde focul,
Iarna grea s'a așternut la drum
Lingă foc pe sară-mi aflu locul
Și-mi adun poveștile de-acum.*

*Dragă, tu ce-mi ești așa departe
Dac'ai ști ce jale-aduce sara!*

*Lacrămi cad încet, încet pe carte,
Și s'globe-mă joacă 'n lacrămi para,*

*Joacă parc'ar vrea să mă desmerde
Și mă face să surîd sprințara.
Gîndul ca privirea 'n gol se pierde.
Doamne, cum trecu de grabă vara!*

*Cerul eî adînc și iarba moale
Și apusu-i mistuit pe creste...
Șoapte 'ncep în jurul meu domoule
Chinuita dorului poveșie.*

*În zadar cat să-mă aduc aminte...
Mi-era jale amară ca și-acum.
A fost scris alîtor visurî sfinte
Să le strîngă colbul de pe drum.*

*Poate c'au ajuns să-ți bată pragul,
Grele de nădejde și de dor.
Le desmierd acum duios șireagul
Și mă 'nneacă plîns omorîtor.*

*Neagr' adîncă noaptea se coboară
Supt cenușe focul a murit.
Pe fereastră șoapte vii de-afară
Se strecoară 'ncet, nelămurit.*

*Din pribegî e cel din urmă poate,
Rătăcitul, cel din urmă vis!
Sommul se coboară peste toate
Peste ochiî greî ce n'am închis,*

*Peste fruntea cea de dor slăbilă
Peste mîini ce le 'mpreun pe piept,
Vin, o noapte plină de ispită
Vreaî s'adorm, să nu mă mai deștept.*

C R O N I C A

† Dim. C. Olănescu-Ascanio.

Prea de timpuriu a trecut la cei ce nu se mai întorc o personalitate de seamă în viața noastră literară și politică. În vîrstă numai de cincizeci și nouă de ani, Dimitrie C. Olănescu s'a stins din cauza unei boale care-l săpa în vremea din urmă, fără să știe, căci dînsul mai spera să muncească înaintea pe tărîmul cultural, cu aceiași distincțiune ca și în trecut, și între altele anunșase două conferinți despre Vasile Alexandri la «Societatea femeilor romîne».

Dimitrie C. Olănescu făcea parte din gruparea «Convorbirilor literare» și din vechea gardă politică de supt conducerea d-lui P. P. Carp. În literatură și-a cucerit un loc îndeosebi prin frumoasele sale traduceri din Horațiu și prin studiile sale asupra «Istoriei teatrului romînesc»; a mai publicat comedii, poezii, nuvele și diferite scrieri politice. Membru al Academiei Romîne, membru al comitetului teatral, conferențiar de frunte și diplomat de merit, dînsul era o figură din cele mai stimulate în viața noastră publică. În 1900 a fost organizatorul secției romîne la Expoziția din Paris.

Moartea sa prematură a provocat vîr regrete pretutindenea, iar amintirea sa ea fi păstrată în istoria literaturii și culturii noastre prin merite numeroase și multilaterale.

Și fascicula a doua din publicația jubilară a d-lor I. A. Candrea, Ov. Denșianu și Th. D. Speranța: «Grațul nostru, texte din toate părțile locuite de Romîni» (Buc. Socec, 1908; prețul 4 lei), ne dă un material filologic interesant și adunat cu simț științific, de prin satele județelor Dîmbovița, Olt, Teleorman, Vlașca, Prahova, Ilfov, Ialomița, Buzău, Brăila, R.-Sărat, Putna și Covurlui. Dacă versurile și poveștile populare nu sînt din cele mai prețioase și nu arată vre-o alegere cu prea mult simț pentru frumos și cu prea multă stăruință, în schimb avem amintiri și mărturisiri de ordin social și economic, care pot interesa de aproape pe istoricul cultural, pe economist, pe etnopsiholog și chiar pe omul politic.

Sînt și unele bucăți hazlii. De pildă:

Eream în armată la încoronarea Regelui și m'am suit pã un zid d'am văzut petrecerea Regelui. Făcea artișturi pã toate străzile. Regele era cu Regina în caretă și Ferdinand era'n alta cu frate-său și vine un domn și mă ia pã mine după zid: «Ia vino'ncoa, mă soldat, să ne ținem după caretă Regelui». Și domnu ăsta mă învăța pã mine să zic așa: «hura, să trăiască Regele» și fel de fel dă moși. Și domnu ăsta a mers ținiindu-să dă caretă pînă la palat și pã urmă l-a luat în palat; ce i-o fi zis, nu știu.

*

«Am fost la spușiția (expoziția din 1906) aia. Frumusețuri, ce să spun? Regele, confiliil aia. A ișit subprefectu ăla cu oameni frumoși, nați, cu cămeși, nu știu dă pã unde, dă pîn Gorj. În Vlașca ieșia și primaru cu oamenii lui; cînd iera singur vorbia, da cînd a ișit Regele și Moștenitoru, tăcea.

«Tiii», mă frate, cã mare dandana mai ie și moda asta. Nu mai cunoști copchii noștrii din ai boierilor. S'a dus androcu ș'altale care ținea cîte doi, trei ani; acum stămburile și putrigaiurile dă la străini; ne ia toți banii ce putem agonisi.

— «Tăicuțule, ia și mie o bālărină (pelerină) d'alea. Nu vezi cã toate proastele are?

— «Dăiculiță, fa, leliță Radă, cã multe mai fuserăm orînduite să vedem! Fa, a ieșit dracu pã pãmînt! Ia te uită colo, fata pîndarului cu mănui și ghete

ingaloșate și cu părul măciucă în frunte! Na-na-naa! Uite Tuta cu umbrea și mălai n'are nici cît să orghești un șoarice. S'a dus boii dracului! Să vede că nu mai ie mult pin' la sfîrșitu pămîntului!

Nu știu care din cei trei domni colaboratori a cules asemenea bucăți nostime. Dacă este d. O. Densușianu, ultra-modernul critic anonim și poet pseudonim, îl felicit că s'a «coborît» pînă la acest gen — «opincăresc», nu-î vorbă, dar mult mai spiritual de cît atîtea din notițele «Vieții nouă»...

D. I. Chendi invidiază laurii «răposatului» său tovarăș V. Cioflec. Vroind să-î ia moștenirea, adecă să se îmbrace cu hainele mortului, s'a apucat și d-sa să «înlocuiască» originalele cu copii și, ca o notă personală, să-l întrecă pe răposat și să presinte aceste copii drept... originale. În numărul trecut al «Vieții literare», priceputul critic impresionist publică drept amintiri nouă (!) despre Eminescu rînduri întregi din portretul așa de popular astăzi, pe care d. Vlahuță i l-a făcut marelui poet, iar numele autorului îl înlocuește cu numele de fantesie: «Gh. N. Balgiu din Comana», pseudonim egal cu o necuviință la adresa prietenului și biografului lui Eminescu.

«Preludiile» noului sistem de critică al d-lui Chendi — de astă-dată complet, nu «fragmentat» — promit mult. Ne așteptăm să vedem înlocuite pe rînd toate numele cunoscute din literatura noastră cu cele mai misterioase nume din cînie știe ce fund de sat.

Pe cînd decî noul volum de critici, cu titlul: «Misticări?»

Sc.

Răspuns la o «somație».

D. N. Iorga ne «somează» a publica *noi* pricinile adevărate ale retragerii d-sale dela «Sămănătorul». Fie!

D. N. Iorga a trebuit să ne părăsească, spre marea noastră părere de rău, pentru următoarele pricini:

1) D-sa, de la o vreme, nu mai vroia să țină seama că «Sămănătorul» a fost întemeiat ca o revistă *impersonală*, ci vroia să-î dea un caracter personal tot mai pronunțat, în paguba intereselor literare de obște.

2) D-sa cerea să ne solidarizăm cu orice atitudine publică a d-sale, chiar străină de literatură.

3) D-sa însuși, în loc să cimenteze armonia între colaboratorii «Sămănătorului», era pornit să o turbure prin firea d-sale bănuitoare și nestatornică, pe cînd astăzi, după un an și jumătate de la plecarea d-sale, armonia noastră e desăvîrșită, deși numărul membrilor redacției s'a îndoit.

4) Temperamentul despotice al d-sale, prea bine cunoscut acelor cari au fost în legătură mai de aproape cu d-sa, este, din nenorocire, sfătuitorul statornic al d-lui N. Iorga în literatură și aiurea.

Cu mîhnire ne-am văzut nevoiți să facem aceste mărturisiri, ca foști membri ai redacției «Sămănătorului» de supt direcția d-lui N. Iorga.

ST. O. IOSIF, M. SADOVEANU, I. SCURTU.

RĂSPUNSURI

MIRCEA C. PÎRVULESCU, BERNA. — În No. viitor.